

21. Yüzyıl Yetkinliği Olarak

Küresel Okuryazarlık ve Eğitimi

(Kuramsal Dayanaklar, Kavramsal Çerçeve,
Yetkinlik Alanları ve Öğretim Yaklaşımları)

Dr. Hakan TÜRK

Dr. Hakan TÜRK

21. YÜZYIL YETKİNLİĞİ OLARAK KÜRESEL OKURYAZARLIK VE EĞİTİMİ (Kuramsal Dayanaklar, Kavramsal Çerçeve, Yetkinlik Alanları ve ğretim Yaklaşımları)

ISBN 978-625-8325-74-4

Kitap içeriĐinin tüm sorumluluĐu yazarlarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satıŐ hakları Pegem Akademi Yay. EĐt. Dan. Hizm. Tic. AŐ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da baŐka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; YükseköĐretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çvrimii kamu eriŐim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaŐılabilmektedir.

I. Baskı: Eylül 2022, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: TuĐba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: SonçaĐ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Őti.
İstanbul Cad. İstanbul ÇarŐısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Dr. Hakan TÜRK

1988 yılında Ordu'nun Ünye ilçesinde doğdu. Lisans eğitimini Dicle Üniversitesi (2010), yüksek lisans eğitimini Giresun Üniversitesi (2015) ve doktora eğitimini Bursa Uludağ Üniversitesinde (2022) tamamladı. 2010 yılından bu yana Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde coğrafya öğretmenliği yapmaktadır. Çalışmalarını küreselleşme, 21.yüzyıl becerileri, küresel okuryazarlık ve dünya sorunları üzerine yoğunlaştırmıştır. İlgili alanlarda ulusal ve uluslararası indekslerde taranan dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır.

ORCID No: 0000-0002-4290-8549

ÖN SÖZ

Gelişen haberleşme ve ulaşım teknolojisinin yanısıra ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkileri, insanoğlu için dünyayı küçük bir köye dönüştürmüştür. Ayrıca, ulusal sınırları aşarak küresel ölçekte etki gösteren sorunların varlığı, yerel yaşam alanında hayatını sürdüren sıradan insanların yaşamlarını, ülke sınırlarının dışında ortaya çıkan gelişmelere açık hale getirmiştir. Bu durum, dünyanın neresinde yaşıyor olursa olsun insanoğlunun ortak bir geleceğe sahip olduğunun ve bu bağlamda kolektif bir bilinç geliştirme ihtiyacı taşıdığına önemli bir göstergesidir. Söz konusu durum, içinde yaşanan küresel dünyada bireylerin sahip olmaları gereken yetkinliklere ilişkin yoğun araştırmaları beraberinde getirmiştir. Nitekim alan yazın incelendiğinde, ilgili çalışmaların küresel boyuta ilişkin önemli katkılar sunmakla birlikte çeşitli kuramsal eleştirileri ve kavramsal çatışmaları da içerdiği görülmektedir. Bu yönüyle bireylerin dünyaya ilişkin sahip olması gereken rol, sorumluluk ve yetkinlikleri içeren alan yazının, geliştirilmeye açık bir yapı sunduğu söylenebilir.

Yazarın doktora tezinden üretilen bu çalışmada; küresel boyuta ilişkin araştırmalar sentezlenerek, alan yazında yer alan kuramsal ve kavramsal karmaşanın giderilmesine katkı sunan ve küresel okuryazarlığı bir yetkinlik alanı olarak ortaya koyan teorik bir yaklaşım geliştirilmiştir. Çünkü küresel okuryazarlık; bir 21.yüzyıl yetkinliği olarak anlaşılmalıya ihtiyaç duyan, geliştirilmeye açık ve bu yönüyle ilgili araştırmacılara fırsatlar sunan bir çalışma alanıdır. Ayrıca çeşitli sosyal bilimcilerin, dünyaya ilişkin beklediği risk toplumu ön görüşü nedeniyle, gelecek yıllarda daha fazla önem kazanması beklenen bir araştırma alanıdır. Bu bağlamda eldeki çalışmanın, küresel okuryazarlığın anlaşılması ve çeşitli eğitim süreçlerine aktarılabilmesi için ilgililere katkı sunması arzulanmaktadır.

Eğitim belli bir süreci kapsamaktadır ve akademik birikim gerektirmektedir. İlkokuldan doktora kadar tüm eğitim süreçlerinde yetişmemde katkısı olan öğretmenlerime ve özellikle doktora tez danışmanım Prof. Dr. Emin ATASOY'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca her zaman yanımda olan aileme, bana karşı gösterdikleri sabır ve duyarlılıkları nedeniyle minnettarım. Şu an beş yaşında olan kızım Zeynep Gülce gençlik çağına geldiğinde muhtemelen daha karmaşık ve sorunlu bir dünya onu ve yaşatlarını bekliyor olacak. Dolayısıyla, gençlerin içinde yaşadıkları küresel dünyayı anlamaları ve bu dünyada kendilerini konumlandırabilmeleri için bir rehber ihtiyacı duyacakları kanaatindeyim. Bu bağlamda, her geçen gün daha fazla önem kazanmasını beklediğim "Küresel okuryazarlığın" anlaşılması ve geliştirilmesinde bu çalışmanın katkı sunmasını dilerim.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
1. Bölüm: Giriş.....	1
2. Bölüm: Günümüz Dünyasında Bireyin Hayatını Küresel Ölçeğe Taşıyan Unsurlar.....	5
Küreselleşme Olgusu.....	5
Kültürel Küreselleşme.....	7
Mekânsal Küreselleşme	7
Siyasal Küreselleşme	9
Ekonomik Küreselleşme.....	9
Küresel Sorunlar	10
İletişim Devrimi	11
Uluslararası İnsan Hareketliliği.....	12
Küresel Göçler.....	13
Küresel Köy Olarak Dünya ve İnsanoğlunun Küresel Etkileşimi.....	14
3. Bölüm: Eğitimde Küresel Boyuta Odaklanma İhtiyacının Temelleri	17
Küreselleşmenin Eğitimde İhtiyaç Haline Getirdiği Konular.....	17
Okuryazarlığın Değişen Bağlamı	17
21. Yüzyıla Dair Öngörüler ve Eğitime Etkisi.....	19
Beceri Eğitiminin Artan Önemi.....	20
21. Yüzyıl Becerileri ve Küresel Temalar	20
4. Bölüm: Ulus Devlet Vatandaşlığı ve Küresel Sorumluluk Alanı Arasındaki Çatışma.....	23
Ulus Devletin Tanımı ve Kapsamı.....	23
Küreselleşme Karşısında Ulus Devlet ve Risk Algısı	23
Ulus Devletin İstekleri ve Endişeleri.....	24
Ulusal-Küresel Çatışması ve Denge Arayışı.....	25

5. Bölüm: 21. Yüzyıl Yetkinliği Olarak Küresel Okuryazarlık

İhtiyacı	23
Küresel Okuryazarlığın Bir Yaşam Yetkinliği Olarak Ortaya Çıkması.....	27
Küresel Okuryazarlığın Eğitim Alanına Dönük İhtiyaçları.....	28
Küresel Okuryazarlığın Kavramsal İhtiyaçları	28

6. Bölüm: Alan Yazında Bireylere Küresel Aidiyet ve Sorumluluk

Tanımlayan Yaklaşımlar	31
Felsefi Bir İdeal Olarak Kozmopolitanizm.....	31
Eğitim Alanında Küresel Yaklaşımlar	32
1974 UNESCO Genel Konferansı	32
Küresel Eğitim Girişimi.....	33
Küresel Vatandaşlık Modeli	34
Eğitimde Küresel Boyut İhtiyacı Karşısında Küresel Vatandaşlık Modelinin Çıkmaçları	35
Yeni Bir Kavram Olarak Küresel Okuryazarlık	37

7. Bölüm: Küresel Boyuta İlişkin Alanyazında Öne Sürülen

Görüşler	39
Küresel Boyuta Dair Ortaya Koyulan İçerikler	39
Küresel Boyuta İlişkin Alan Yazından Elde Edilen Kodlar	44
Küresel Boyuta İlişkin Alan Yazından Elde Edilen Temalar.....	47
Yerel Bilinç	47
Yerel-Küresel İlişkisi.....	48
Ulusal Farkındalık.....	49
Ulusal-Küresel Çatışması	49
Küresel Roller.....	50
Küresel Aidiyet	50
Küresel Farklılıklar	51
Küresel Sistem.....	51
Karşılıklı Bağımlılık	52
Küresel Dünya Gereksinimleri.....	52
Çok Yönlü Düşünme	53
Küresel Gelişmeler	53
Küresel Sorunlar	54

Küreselleşme	54
Küresel Bakış Açısı	55
Küresel Refah	55
Bireysel Rol Farkındalığı	56
Küresel Çağın Doğası	56
Küresel Boyuta İlişkin Alan Yazından Elde Edilen Hedefler	57
Dünyalılık Bilinci Geliştirme	58
Küresel Dünya Farkındalığı	58
Küresel Dünyada Etkili Yaşamak	59
Küresel Refaha Katkı	60
Yerel/Ulusal Bilinç	60
8. Bölüm: Küresel Okuryazarlık Modeli	61
Küresel Okuryazarlığın Kuramsal Temelleri	61
Kozmopolit Felsefe	61
Küreselleşme	62
Küresel Sorunlar	62
Ulus Devlet Vatandaşlığı	62
Küresel Eğitim Girişimi	62
Küresel Vatandaşlık Modeli	63
Küresel Okuryazarlığın Yetkinlik Alanları	63
Küresel Okuryazarlığın Öğrenme Alanları	64
Küresel Okuryazarlığın Temel Perspektifleri	66
Küresel Okuryazarlığın Temel Becerileri	72
Küresel Okuryazarlığın Temel Tutum ve Davranışları	80
Küresel Okuryazarlığın Temel Karakter Özellikleri	81
9. Bölüm: Küresel Okuryazarlığın Kavramsal Şeması	85
Bir Düşünce Aracı Olarak Kavram	85
Küresel Okuryazarlık Kavramsallaştırması	85
Küresel Okuryazarlığın Etkileşimde Olduğu Alanlar	86
Küresel Okuryazarlık ile Siyaset Okuryazarlığı İlişkisi	87
Küresel Okuryazarlık ile Kültür Okuryazarlığı İlişkisi	87
Küresel Okuryazarlık ile Finansal Okuryazarlık İlişkisi	87
Küresel Okuryazarlık ile Coğrafya Okuryazarlığı İlişkisi	87

Küresel Okuryazarlık ile Medya Okuryazarlığı İlişkisi	88
Küresel Okuryazarlık ile Yerel Okuryazarlık İlişkisi	88
Küresel Okuryazarlık ile 21. Yüzyıl Becerileri İlişkisi	89
Küresel Okuryazarlık ile Küresel Eğitim İlişkisi	89
Küresel Okuryazarlık ile Küresel Vatandaşlık Modeli İlişkisi	89
10. Bölüm: Küresel Okuryazarlık Eğitimi	91
Küresel Okuryazarlığın Gelişim Döngüsü	91
Küresel Okuryazarlık Eğitiminde Temel İlkeler	92
Gezegen Aidiyeti Kazanma	93
Çok Boyutlu (Yerel, Ulusal ve Küresel) Sorumluluk Yaklaşımı Geliştirme	94
Ulusal Bilinci Koruma	95
Yerel Bireysel Eylemin Gücünü Kavrama	95
Ulusal-Küresel Dengesinin Kurulması.....	96
Küresel Okuryazarlık Eğitiminde Anahtar Öğretim Yaklaşımları.....	97
Çoklu Bakış Açısını Geliştirmeye Dönük Öğrenme Deneyimleri	98
Yerel ile Küresel Arasında Bağlantı Kuran Öğrenme Deneyimleri	98
Karşılıklı Bağımlılığı Vurgulayan Öğrenme Deneyimleri	98
Yerel Perspektifi Güçlendirmeye Dönük Öğrenme Deneyimleri	99
Sonuç	101
Kaynakça	103

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Bireyler için tanımlanan, dünyanın tümüne dair sorumluluk taşımak ve küresel toplumun bir üyesi olarak yaşamak fikri, günümüz bilimsel alan yazınında sıkça karşımıza çıkmaktadır. Hâlihazırda oldukça yaygın olmasına rağmen, bu düşüncenin günümüze özgü olmadığı söylenebilir. Aksine söz konusu düşüncenin kökleri Antik Çağ filozoflarına kadar gitmektedir. Özü itibarıyla, bireylerin içinde buldukları sınırlı yerel alanlara değil, daha geniş bir dünyaya ait olduğu fikrini savunan bakış açısı, kaynağını kozmopolit felsefeden almaktadır. Rönesans ve aydınlanma çağında yeniden ön plana çıkan düşüncenin (Carter, 2001), son zamanlarda popüler hale geldiği görülmektedir (Miller, 2011). Günümüzde bu düşüncenin yeniden geniş yankı bulmasında; küresel sorunların varlığı, küreselleşme süreci ve bu süreçte güç kazanan karşılıklı bağımlılık ilişkileri bağlamında, dünyayı daha bütünsel kavrama ihtiyacının önemli rol oynadığı söylenebilir (Türk ve Atasoy, 2021). Bu açıdan bakıldığında, günümüzde bireyler için tanımlanan küresel rol ve sorumluluk alanının, önceki yüzyıllara kıyasla felsefi düşünce ve ideallerden ziyade, birtakım pratik ihtiyaçlara dayandığı görülmektedir. Nitekim tüm dünyayı etkisi altına alan küresel sorunların varlığı, küreselleşmenin beraberinde getirdiği toplumların karşılıklı bağımlılık ilişkileri ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin tümü, dünyayı daha küçük bir gezegen haline getirmektedir. Dolayısıyla dünya, bir bölümündeki gelişmelerin etkileri küresel ölçekte hissedilebilir, etkileşimli ve daha ulaşılabilir bir hal almaktadır. Bu durumun neresinde yaşıyor olursa olsun dünyadaki bireyleri, gezegenin geri kalanındaki olaylar, akımlar ve sorunlar ile bağlantılı bir hale getirdiği söylenebilir. Dünyanın söz konusu durumu, onun bir küresel çağa girmesi olarak tanımlanmaktadır ve dünya “küresel köy” olarak tabir edilmektedir.

Küresel çağ dünyadaki her bir birey için; dünya ölçeğinde yaşanan gelişmeleri, bu gelişmelerin kendi hayatı ve yaşam alanı üzerindeki etkilerini, sorunların gelişimindeki rolünü ve çözümündeki payını anlamayı zorunlu bir ihtiyaç haline getirmektedir. Dolayısıyla, çağın doğasına uygun insan profilinin yeniden

tasarlanması gereksinimi, iş dünyasından sivil toplum kuruluşlarına kadar çeşitli alanlarda belirtilen bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu gereksinimler diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda bireylerde eğitim yoluyla küresel bakış açısı kazandırma yaklaşımı, günümüzde önemli bir gereksinim olarak görülmektedir (Adeyigo, 2017; Hanvey, 1982). Ayrıca, yalnızca yerel bakış açısına odaklanan bir eğitim yaklaşımının, küresel dünyada bireyler için yeterli olmayacağı ifade edilmektedir (Brooks ve Normore, 2010; Bulut ve Öksüzoğlu, 2021).

Dünya ölçeğinde eğitim çalışmalarına detaylı bakıldığında, bireylere küresel bakış açısı kazandırmaya dönük çok geniş bir alan yazın karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda son yıllarda dünya çalışmaları, uluslararası ve karşılaştırmalı eğitim, küresel eğitim ve küresel vatandaşlık eğitimi yaklaşımlarının gelişimi (Lee ve Leung, 2006), bunlara örnek olarak gösterilebilir. Söz konusu alan yazında bireyler için tanımlanan küresel içeriklerin, geniş kapsamı ve çeşitli temalar barındırması açısından farklı bilim dallarının ilgi alanında yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla küresel boyutun eğitim ortamına aktarılması ve yetkinlik alanlarının öğrenciler tarafından kazanılması için disiplinler arası bir ders tasarımı gerektirdiği görülmektedir.

Eğitimde küresel boyuta vurgu yapan alan yazın, benzer temalara atıf yapan ancak farklı tanımlamalar içeren birçok araştırmaya sahiptir. Bu bağlamda ele alındığında; alan yazında birçok araştırmacının çeşitli kavramsallaştırmalarla bu ihtiyaca vurgu yaptığı görülmektedir. Nitekim bu ihtiyacı ifade etmek için Hanvey (1982) tarafından “küresel bakış açısı”, Duvall (2016) tarafından “küresel yetkinlik”, Florida International University (FIU, 2016) tarafından “küresel farkındalık”, Schee ve Beneker (2018) tarafından “küresel anlayış” gibi kavramlar kullanılmıştır. Söz konusu kavramların kullanımı alan yazında anlam karmaşasına yol açmaktadır. Diğer yandan, küresel boyuta vurgu yapan yaklaşımlar içerisinde, küresel eğitim girişimi ve küresel vatandaşlık modelinin, diğer yaklaşımları kapsayıcı bir bakış açısı sunması nedeniyle, alan yazında önemli bir yer edindiği görülmektedir. Buna karşın eğitimde küresel boyuta vurgu yapan alan yazın incelendiğinde; günümüz bireylerini merkeze alarak, onların sahip olmaları gereken küresel yetkinlik alanlarını ve temel becerileri açıkça ortaya koyan bir yaklaşımın geliştirilmesinin ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan küresel boyuta ilişkin yetkinlik ve becerilerin kazanılması için gerekli olan eğitim yaklaşımları da geliştirilmeye ihtiyaç duymaktadır. Nitekim alan yazında önemli bir yer edinen küresel eğitim; ağırlıklı olarak bireylerin küresel bilinç kazanmaları için gerekli olan öğrenme temalarına vurgu yapmaktadır. Ancak küresel eğitim çalışmalarında bireylerin küresel ölçekte işe koşacakları yetkinliklerine ve becerilerine dair detaylı